

ÅSIKTER OM KORRUPTION BORTOM LANDETS GRÄNSER

MONIKA BAUHR OCH NIKLAS HARRING

Internationella mätningar visar att Sverige är ett av världens minst korrupta länder (Transparency International, 2013). I 2013 års SOM-undersökning uppger endast 1,1 procent av den svenska allmänheten att de blivit tillfrågade att betala någon form av muta i kontakt med en offentlig myndighet eller tjänsteman.¹ Trots detta har debatten om korruption i Sverige tagit ny fart, och när svenskar ges möjlighet till en friare bedömning av förekomsten av korruption ger resultaten en annorlunda bild av korruptionens utbredning i Sverige. Undersökningar visar att den svenska allmänheten anser att korruption förekommer inom en rad olika yrkesgrupper (Bauhr och Färdigh 2011).²

Det finns alltså en betydande skillnad mellan den erfarenhet den svenska allmänheten har av mutor och föreställningar om korruptionens utbredning. Trots näst intill obefintlig erfarenhet av mutor, uppger många svenskar att korruption förekommer i relativt stor utsträckning inom en rad verksamheter. Vad kan den skillnad vi ser i erfarenheter av korruption å ena sidan och föreställningar om dess förekomst å andra sidan bero på? En tänkbar förklaring, som också diskuterats i tidigare forskning på området, är att ordet korruption har en betydligt bredare betydelse än ordet mutor i den dagliga användningen. En rad företeelser kan vägas in i begreppet, inte minst olika former av brott mot normen om opartisk maktutövning, nepotism och allmänt fiffel (se exempelvis Rothstein & Teorell 2013). Det är alltså tänkbart att frågeformuleringen bidrar till den skillnad vi finner mellan erfarenhet och åsikter.

Möjligtvis kan siffrorna även avspegla det faktum att tidigare undersökning inte skiljer mellan inhemsk korruption och svensk korruption i kontakt med utlandet. Sverige är en öppen ekonomi med omfattande kontakter med omvärlden, och i många av de länder Sverige idag har handelsförbindelser eller annan kontakt med kan korruption vara relativt vanligt förekommande. I detta kapitel kommer vi att titta närmare på hur svenskarnas uppfattningar om förekomsten av korruption skiljer sig mellan verksamheter som i olika grad innefattar kontakter med länder där korruptionen är mer utbredd. Vi kommer även att studera om uppfattningar om korruptionens utbredning är beroende av olika individuella faktorer såsom kön och ideologisk övertygelse. Hur ser svenskar på förekomsten av korruption inom olika verksamheter? Finns det tydliga skillnader mellan olika verksamheter? Och kan detta, i förlängningen, bidra till att förklara det glapp som tycks finnas mellan svenskars erfarenheter av mutor och föreställningar om korruptionens utbredning?

Svenskarnas uppfattningar om förekomst av korruption i olika branscher

Hur ser svenskar på förekomsten av korruption inom olika verksamheter? Nedan redovisas den svenska allmänhetens uppfattningar om korruptionens förekomst i olika sektorer i det svenska samhället. Två nya sektorer har inkluderats i årets undersökning jämfört med tidigare år: biståndsektorn och vapenindustrin. Båda dessa sektorer har tydliga kopplingar till den internationella arenan och en betydande del av de korruptionsrisker som dessa verksamheter har att hantera ligger utanför landets gränser. Den svenska sentida historien har kantats av anklagelser om storskalig korruption inom verksamheter utanför landets gränser, i vilken inte minst vapenindustrin anklagats för inblandning i mutbrott (Resare 2010). Biståndssektorn måste å sin sida hantera ett komplicerat dilemma, nämligen att behovet av bistånd är som allra störst i kontexter där korruptionen är som mest utbredd. Det finns inget enkelt och på förhand givet sätt att hantera denna ”biståndsparadox” eftersom en nolltolerans mot korruptionsrisker i biståndssektorn också skulle innebära att bistånd inte kan skickas till de ställen i världen där både fattigdom och miljöproblemen är som mest akuta (Bauhr, Nasiritousi & Charron 2013).

I 2013 års SOM-undersökning ställdes frågan ”Enligt din bedömning, i vilken utsträckning förekommer någon form av korruption i följande verksamheter i Sverige?”. Respondenterna gavs möjlighet att bedöma korruptionens utbredning inom ett antal verksamheter i Sverige, på en skala från 1 (”Inte alls”) till 7 (”I mycket stor utsträckning”).

Tabell 1 Svenska folkets bedömningar av förekomsten av korruption i olika verksamheter 2013 (procent och medeltal)

	Inte alls		I mycket hög utsträckning				Summa procent	Antal svarande	Medeltal	
Byggsektorn	2	2	6	13	28	25	24	100	1 064	5,32
Vapenindustrin	4	4	7	11	23	25	26	100	811	5,25
Biståndssektorn	3	5	5	15	24	23	25	100	981	5,19
Sjukvården	15	26	19	17	14	5	4	100	960	3,23

Kommentar: Frågan lyder: ”Enligt din bedömning, i vilken utsträckning förekommer någon form av korruption i följande verksamheter i Sverige?”. Procentandelen är beräknad på antalet svarande. En relativt stor andel av de tillfrågade hade ingen uppfattning i frågan. Andelen som valt att svara ”Ingen uppfattning” för de olika sektorerna är för byggsektorn 32 procent, vapenindustrin 48 procent, biståndssektorn 38 procent och sjukvården 37 procent.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Resultaten visar, i enlighet med 2012 års undersökning (Bauhr 2013) att svenskar anser att korruption existerar inom den svenska sjukvården i förhållandevis liten utsträckning. Som referenspunkt har vi också frågat om den verksamhet som

allmänheten i 2012 års undersökning ansåg vara svårast drabbad av korruption: byggsektorn. Resultaten visar att den svenska allmänheten anser att förekomsten av korruption inom både vapenindustrin och bistandssektorn är jämförbar med korruptionens utbredning inom byggsektorn. Runt tjugofem procent av den svenska allmänheten anser att någon form av korruption ”i mycket hög utsträckning” förekommer inom byggsektorn, vapenindustrin och bistandssektorn medan motsvarande siffra för sjukvården endast är fyra procent. Både vapenindustrin och bistandssektorn placerar sig således förhållandevis högt i en sektorsbaserad jämförelse. I 2012 års undersökning inkluderades förutom byggbranschen och sjukvården även restaurangbranschen och underhållningsbranschen. Denna undersökning visade att tjugotre procent ansåg att någon form av korruption förekom ”i mycket hög utsträckning” inom restaurangbranschen (medelvärde 5,2) och att motsvarande siffra för underhållningsbranschen var sexton procent (medelvärde 4,78). Siffrorna för byggbranschen och sjukvården var i storleksordning jämförbara med resultaten från årets undersökning. Den svenska allmänheten anser således att förekomsten av korruption inom sjukvården är relativt låg, och att det inte finns någon större skillnad mellan förekomsten av korruption i övriga inkluderade branscher.

Vad kan då förklara svenska folkets åsikter om korruptionens utbredning i olika verksamheter? Det finns flera anledningar att förvänta sig variation i åsikter om korruption mellan olika grupper i samhället. Sedan tidigare år har vi sett att det finns både ålderskillnader, könsskillnader och ideologiska skillnader i åsikter om korruptionens utbredning.

I tabell 2 redovisas resultatet av fem olika regressionsanalyser³. I regressionsanalyserna undersöks hur sambandet mellan svenskers uppfattningar om korruption och tänkbara förklaringar till åsiktsskillnader, såsom kön, ålder och ideologi, ser ut. I modell 1 undersöks hur dessa påverkar uppfattningar om korruptionens utbredning. Först i form av ett ”korruptionsindex” (modell 1) där de olika branscherna har slagits samman⁴. Därefter redovisas resultaten för varje bransch i tur och ordning (modell 2-5): byggbranschen, vapenindustri, bistandssektorn och sjukvården.

Intressant att notera i tabellen är att ideologisk självplacering på vänster-höger-skalan har en signifikant effekt på allmänhetens uppfattningar om förekomsten av korruption. Ju längre till höger svenskar väljer att placera sig på en skala från vänster till höger, desto mindre benägna är de att tro att korruptionen är utbredd. När vi bryter ned analysen till branschnivå finner vi att effekten är starkast för vapenindustrin, men att ideologi intressant nog inte påverkar bedömningen av graden av korruption inom bistandssektorn. Svenskar som placerar sig till vänster anser att korruption är mer utbredd inom vapenindustrin, men är inte mer benägna att tro att korruptionen är utbredd inom biståndet. Vi konstaterar att uppfattningar om förekomsten av korruption i olika branscher tycks vara färgad av var man står rent ideologiskt.

Tabell 2 Multivariat analys av svenska folkets uppfattningar om korruptionens utbredning inom olika verksamheter i Sverige 2013 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

	Korruptions- Index (1)	Bygg- branschen (2)	Vapen- industrin (3)	Bistånds- sektorn (4)	Sjuk- vården (5)
Kön (kvinna)	0,24**	-0,03	0,27*	0,19	0,46***
Alder ¹					
16-29	-0,24	-0,65***	-0,35	-0,51**	0,55**
50-64	0,16	0,14	0,27	0,19	0,11
65-85	0,15	0,24	0,12	0,29	0,12
Utbildning ²					
Låg utbildning	-0,07	-0,06	-0,14	-0,01	0,09
Medellåg utbildning	0,02	0,05	-0,05	0,11	-0,01
Högutbildning	0,16	0,28*	0,33*	-0,10	0,09
Inkomstnivå ³					
Låg inkomst	-0,19	-0,04	-0,35*	-0,13	-0,16
Hög inkomst	-0,05	0,14	-0,11	-0,03	-0,11
Boendeort ⁴					
Landsbygd	-0,14	-0,42**	-0,12	0,01	-0,13
Större tätort	-0,12	-0,16	-0,08	-0,01	-0,15
Storstad	0,06	0,20	0,07	-0,02	-0,04
Vänster-höger självplacering (1-5)					
Offentligt anställd	-0,11**	-0,07	-0,22***	-0,04	-0,10*
Mellanmänsklig tillit (0-10)	-0,15	-0,05	-0,28*	-0,03	-0,23
Mellanmänsklig tillit (0-10)	-0,82***	-0,23	-0,32	-0,76**	-1,70***
Konstant	5,58***	5,66***	6,13***	5,74***	4,55***
N	774	934	706	866	835
Adj R ²	,04	,04	,05	,02	,07

Kommentar: Resultaten är hämtade från en OLS-regressionsanalys av data från 2013 års nationella SOM-undersökning. Frågan lyder: "Enligt din bedömning, i vilken utsträckning förekommer någon form av korruption i följande verksamheter i Sverige?" De fyra beroenden variablerna varierar mellan 1 "Inte alls" och 7 "I mycket stor utsträckning". * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Om inget annat anges är variablerna kodade mellan 0 och 1. 1: referenskategori "30-49", 2: referenskategori "medelhög utbildning", 3: referenskategori: "medelinkomst" 4: referenskategori "större tätort". För att mäta mellanmänsklig tillit har följande fråga använts: "Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet". Vänster-höger självplacering innehåller fem skalsteg "klart till vänster", "något till vänster", "varken vänster eller höger", "något till höger", "klart till höger". Det låga antalet svarande i analysen beror på en hög andel som saknar uppfattningar om korruption i de olika verksamheterna, se kommentaren till tabell 1.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2013.

Om man studerar modell 1 så visar den att utbildning, ålder, bostadsort och inkomst inte tycks ha någon större betydelse för människors uppfattningar om korruption. När vi studerar ålderns betydelse för synen på korruption i olika branscher så finner vi att människor i åldersgruppen 16-29 år å ena sidan är mer benägna att tro att sjukvården är korrupt, och å andra sidan är mindre benägna att tro att byggbranschen och biståndsbranschen är det. Ser vi till utbildning finner vi att högutbildade är mer benägna att se byggbranschen och vapenindustrin som korrupta.

Vi ser också intressanta könsskillnader i resultaten. Kvinnor är mer benägna att uppfatta korruptionen som utbredd rent allmänt. I sammanhanget kan det vara viktigt att påpeka att kvinnor i lägre grad är inblandade i korruption (Treisman 2007; Michailova & Melnykovska 2009; Wängnerud 2010). När vi sedan bryter ner resultatet till olika branscher finner vi att könsskillnaderna är signifikanta för sjukvården och vapenindustrin.

Det kan finnas flera olika tänkbara förklaringar till dessa skillnader. Om vi först funderar kring varför kvinnor i större utsträckning än män anser att vapenindustrin är korrupt, kan vi konstatera att tidigare studier har visat att kvinnor är mer negativt inställda till vapenindustrin överlag. Kvinnor är mer benägna att anse att vapenindustrin är en moraliskt tvivelaktig bransch (Bjereld 1998). Det kan också göra att kvinnor har lättare att ta till sig information om att vapenindustrin är korrupt. Skillnaden mellan de två mer nationellt baserade branscherna sjukvård och byggindustrin är i linje med tidigare studier. Kvinnor är mer benägna att anse att sjukvården är korrupt (Bauhr 2013). En möjlig förklaring kan vara att kvinnor i högre grad arbetar inom sjukvården jämfört med exempelvis byggbranschen. De har då som verksamma inom branschen mer insyn. En annan tänkbar förklaring är skillnaden i den behandling som kvinnor får jämfört med män. En nyligen genomförd undersökning av Sveriges kommuner och landsting konstaterar att kvinnor oftare drabbas av felaktig behandling och i lägre grad har tillgång till nya och dyra mediciner (Smirthwaite, Tengelin & Borrman 2014). Möjligtvis kan även särbehandling och ojämlikheter inom vården påverka uppfattningar om korruptionens utbredning inom denna sektor. Dessa könsskillnader är intressanta och framtida forskning får, som sagt, utröna om någon av de ovan föreslagna förklaringarna kan bringa klarhet i varför vi finner dessa skillnader mellan kvinnor och män.

En förklaring till skillnader mellan erfarenheter av mutor och åsikter om korruption?

Två nya branscher har inkluderats i årets undersökning: biståndsektorn och vapenindustrin. Dessa verksamheter är båda i högre utsträckning associerade med verksamhet utanför Sveriges gränser än de som inkluderats tidigare år, och är dessutom av olika karaktär. Undersökningen kan därmed bidra till ett svar på två viktiga frågor: Kan allmänhetens uppfattning om korruption, och inte minst den diskrepans tidigare undersökningar funnit mellan erfarenheter av korruption

och uppfattningar om dess utbredning, delvis förklaras av Sveriges inblandning i korruption utanför landets gränser? Och kan vi se några systematiska skillnader i uppfattningar om olika branscher i den svenska befolkningen?

Resultaten visar att cirka tjugofem procent av den del av Sveriges befolkning som vill uppge en uppfattning i frågan anser att korruptionen förekommer ”i mycket hög utsträckning” inom både vapenindustrin och biståndssektorn. Detta är i storleksordning att jämföra med den upplevda korruptionen inom byggbranschen, och betydligt högre än den upplevda korruptionen inom sjukvården. Sveriges inblandning i korruption utanför landets gränser kan därmed troligtvis bidra till en förklaring till diskrepansen mellan erfarenheter av korruption och åsikter om korruptionens utbredning. Varken biståndssektorn eller vapenindustrin utmärker sig dock bland de branscher där allmänheten uppger att korruption förekommer, och Sveriges inblandning i korruption utanför landets gränser tycks därmed endast delvis förklara skillnaden mellan erfarenheter och åsikter. Resultaten visar även att det finns några systematiska skillnader mellan olika befolkningsgruppers uppfattningar om korruptionens utbredning i olika sektorer, vilket i sin tur indikerar att uppfattningar om korruptionens utbredning inte bara kan färgas av olika branschers inblandning i välkända korruptionsanklagelser, men även av skillnader i direkta erfarenheter och åsikter om olika branschers legitimitet.

Noter

- ¹ Motsvarande siffra för ett privat företag eller anställd är år 2013 2,4 procent, att jämföra med 1,3 procent i 2009 års mätning. Huruvida detta avspeglar en trend eller är en tillfällig fluktuation får dock framtiden utvisa. Andelen som blivit tillfrågade att betala en muta till en offentliganställd har inte förändrats nämnvärt sedan 2009 års undersökning.
- ² På frågan ”Enligt din bedömning, i ungefär vilken utsträckning är följande yrkesgrupper i Sverige inblandade i någon typ av korruption?” svarar den svenska allmänheten att nivån ligger runt 4 på en skala från 1 (inte alls) till 7 (i mycket stor utsträckning (Bauhr och Färdigh 2012).
- ³ Det är viktigt att notera att en stor andel av de svarande har valt alternativet ”ingen uppfattning”.
- ⁴ Baserat på ett genomsnittligt medelvärde. Respondenten ska åtminstone ha uttryckt en uppfattning om tre av fyra branscher.

Referenser

- Bauhr, Monika, Nicholas Charron & Naghmeh Nasiritousi (2013). "Does Corruption Cause Aid Fatigue? Public Opinion and the Aid-Corruption Paradox." *International Studies Quarterly*: 1–12.
- Bauhr, Monika (2013). "Privat och offentlig korruption i Sverige". I Weibull, Lennart, Henrik Oscarsson och Annika Bergström (red.). *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bauhr, Monika & Mathias Färdigh (2012). "Korruption i Sverige 2011. Förekomst och acceptans". I Weibull, Lennart, Henrik Oscarsson och Annika Bergström (red.). *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bjereld, Ulf (1998). *Kön och politiskt våld. Attityder under svensk efterkrigstid*. Gidlunds förlag, Hedemora.
- Michailova, Julija & Inna Melnykovska (2009). "Gender, corruption, and sustainable growth in transition countries". *Journal of Applied Economic Sciences*, Vol. 4, No. 3(9), Fall 2009: 387-407.
- Resare, Nils (2010). *Mutor, makt och bistånd. JAS och Sydafrikaaffären*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Rothstein, Bo, & Jan Teorell (2008). "What is Quality of Government?". *Governance* 21 (2): 165–190.
- Smirhwaite, Goldina, Ellinor Tengelin & Therese Borrman (2014). *(O)jämsliddhet i hälsa och vård – reviderad upplaga 2014, Sveriges kommuner och landsting*.
- Transparency International (2013) Corruption Perceptions Index 2013
cpi.transparency.org/cpi2013/results
- Treisman, Daniel (2007). "What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national empirical research?". *Annual Review of Political Science*, 10: 211-44.
- Wängnerud, Lena (2012). "Why Women are less Corrupt than Men". I Holmberg, Sören och Bo Rothstein (red.). *Good Government. The Relevance of Political Science*. London: Edward Elgar Publishing.

